

GLÓWNY LEKARZ WETERYNARII

**Polski Związek Pszczelarski
w Warszawie**

**KODEKS
DOBREJ PRAKTYKI PRODUKCYJNEJ
W PSZCZELARSTWIE**

TWOIM PRZEWODNIKIEM

Warszawa 2011 r.

WPROWADZENIE

Właściwe wypełnianie funkcji spoczywających na pszczelarzu polski z początkiem XXI wieku jest bardzo odpowiedzialnym zadaniem. Wymaga ono połączenia wielu różnych aspektów tej pięknej, a zarazem społecznie i gospodarczo ważnej działalności. Wobec dokonanego już i nadal postępującego rozwoju cywilizacyjnego dzisiejsze pszczelarstwo w naszym kraju funkcjonuje w innych niż w nieodległej przeszłości uwarunkowaniach ekonomicznych, przyrodniczych i środowiskowych. Nastąpił i dokonuje się nadal znaczący postęp technologiczny, pojawiają się nowe zagrożenia istotne dla życia pszczół, rozwija się nauka proponująca nieznanne w przeszłości rozwiązania i środki chemiczne. Zmieniły się i nadal ulegają modyfikacjom regulacje prawne oraz wymagania konsumentów związane z warunkami powstawania i jakością produktów pochodzących z naszych pasiek.

Funkcjonowanie pszczelarstwa, to także konieczność przyjęcia nowych rozwiązań organizacyjnych i rygorów, których skuteczne wdrożenie pomoże nie tylko pszczołom lecz także pszczelarzom.

W innych niż przed laty uwarunkowaniach działa obecnie pszczelarz, który nadal chce żarliwie realizować swoją pasję, a zarazem oferować bliźnim najwyższej jakości „leki z bożej apteki” - tradycyjne produkty pszczele nie tylko urzekające swym smakiem i aromatem lecz równie bogate w składniki odżywcze i dietetyczne, dobrze służące regeneracji organizmu i utrzymaniu zdrowia człowieka.

Pszczelarz, aby nie pogubić się w gąszczu dróg wiodących codziennie do jego celów, musi posiadać stale wzbogacać ogromną wiedzę z bardzo wielu różnych dziedzin. Sztuka pszczelarzenia staje się coraz trudniejsza i dlatego celowym jest wyposażenie pszczelarzy – pasjonatów wywodzących się z tak wielu różnych grup zawodowych – w podręczny zbiór kanonów, których przestrzeganie w każdej pasiece pozwala w znojmym zabieganiu uniknąć popełniania pozornie drobnych, ale istotnych poprzez swe skutki błędów. Kodeks jest przewodnikiem opisującym szczegółowo, w jaki sposób pszczelarze mogą spełniać wymagania prawne. Jest przydatny także dla inspekcji weterynaryjnej, Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno – Spożywczych (IJHARS) oraz inspekcji sanitarnej.

I. PSZCZELARZ I JEGO PASIEKA

Naturalne bytowanie i rozwój rodziny pszczelej nierozdzielnie wiążą się ze swobodnym przemieszczaniem się pszczół na znacznym obszarze dość odległym od pasieki. Stąd zajmowanie się swoimi pszczołami musi mieć także na względzie interesy innych ludzi (w tym również sąsiadujących pszczelarzy) oraz wymaga posiadania podstawowego zakresu wiedzy i niezbędnych umiejętności.

Każdy właściciel pszczół z tytułu posiadania i użytkowania zwierząt oraz wytwarzania produktów spożywczych pochodzenia zwierzęcego ma **obowiązek** uprzedniego zgłoszenia takiego zamiaru do rejestru prowadzonego przez Powiatowego Lekarza Weterynarii, właściwego terytorialnie ze względu na lokalizację danego gospodarstwa pasiecznego, celem objęcia go nadzorem weterynaryjnym.

Gospodarstwo pasieczne oznacza zespół obiektów i urządzeń w gospodarstwie rolnym lub pasiece hodowlanej. To pawilon pszczelarski i każde inne miejsce, w którym pszczoły są zwyczajowo trzymane lub hodowane, bez względu na ich przeznaczenie.

Wszystkie działania związane z utrzymaniem pszczół muszą być uważane za produkcję podstawową. Obejmuje to utrzymywanie pszczół (nawet, jeśli ta działalność rozszerza się na posiadanie pni pszczelich w pewnej odległości od obiektów pszczelarza), zbieranie miodu, pakowanie w opakowania bezpośrednio i zbiorcze w pomieszczeniach pszczelarzy. Inne operacje poza obiektami pszczelarzy (np. pakowanie miodu, przepakowywanie) nie mogą być uważane za produkcję podstawową. (Bruksela, 21 grudnia 2005 r. KOMISJA EUROPEJSKA, DYREKCJA GENERALNA DS. OCHRONY ZDROWIA I KONSUMENTÓW, Zbiór wytycznych w zakresie wdrażania niektórych przepisów rozporządzenia (WE) nr 852/2004).

Zgłoszenie zamiaru prowadzenia pasieki w Powiatowym Inspektoracie Weterynarii winno zawierać:

1) imię i nazwisko, miejsce zamieszkania i adres albo nazwę, siedzibę i adres podmiotu;

- 2) określenie rodzaju i zakresu działalności nadzorowanej, którą wnioskodawca zamierza prowadzić,
- 3) określenie lokalizacji obiektów budowlanych i miejsc, w których ma być prowadzona działalność nadzorowana oraz planowanego czasu jej prowadzenia. (Art.5 **Ustawy o ochronie zdrowia zwierząt i zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt** – tekst jednolity). Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 listopada 2008 r. (Dziennik Ustaw 2008 poz. 1342)

Pszczelarz informuje w formie pisemnej, Powiatowego Lekarza Weterynarii o zaprzestaniu prowadzenia określonego rodzaju działalności nadzorowanej, a także o każdej zmianie stanu prawnego lub faktycznie związanego z prowadzenie tej działalności, w zakresie dotyczącym wymagań weterynaryjnych w terminie 7 dni od dnia zaistnienia takiego zdarzenia. (Art.7)

W przypadku podejrzenia wystąpienia choroby zakaźnej zwierząt, (...), objawów neurologicznych u zwierząt, znacznej liczby nagłych padnięć, (...), posiadacz zwierzęcia jest obowiązany do:

- 1) niezwłocznego zawiadomienia o tym organu Inspekcji Weterynaryjnej albo najbliższego podmiotu świadczącego usługi z zakresu medycyny weterynaryjnej lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta);
- 2) pozostawienia zwierząt w miejscu ich przebywania i niewprowadzania tam innych zwierząt; (art.42). Za rodziny pszczoły (pszczoła miodna – *Apis mellifera*) zabite z nadzoru organów Inspekcji Weterynaryjnej albo za takie zwierzęta padłe w wyniku zastosowania zabiegów nakazanych przez te organy przy zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt podlegających obowiązkowi zwalczania, pszczelarzowi przysługuje odszkodowanie ze środków budżetu państwa.
- 3) odszkodowanie przysługuje w wysokości wartości rynkowej zwierzęcia.
- 4) wartość rynkową zwierzęcia określa się na podstawie średniej z 3 kwot oszacowania przyjętych przez Powiatowego Lekarza Weterynarii oraz dwóch rzeczoznawców wyznaczonych przez tego lekarza z prowadzonej przez niego listy rzeczoznawców.
- 5) odszkodowanie ze środków budżetu państwa przysługuje również za ule zniszczone z nakazu organu Inspekcji Weterynaryjnej przy zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt

podlegających obowiązkowi zwalczania w rozumieniu przepisów o produktach pochodzenia zwierzęcego, (...) oraz za sprzęt, który nie może być poddany odkażaniu.

6) odszkodowania, o których mowa w ust. 1 i 5 nie przysługują:

Jeżeli posiadacz zwierzęcia nie zastosował się do obowiązków (**Art.49**).

WYKAZ CHORÓB ZAKAŹNYCH PODLEGAJĄCYCH OBOWIAZKOWI:

Notyfikacji, czyli NATYCHMIASTOWEGO ZAWIADOMIENIA Unii Europejskiej i ZWALCZANIA; Tropilaelaps clarae, mały chrząszcz ulowy (Aethina tumida)

- **ZWALCZANIA** zał. 2 poz. 22) **zgnilec amerykański pszczoł (American foulbrood)**

- **REJESTRACJI** zał. 3 poz. 37) **zgnilec europejski (European foulbrood);**38) Warrona (warroa destruktor); 39) choroba roztoczowa (Acariosis of bees);

Zgłoszone gospodarstwo pasieczne powinno spełniać szczegółowe warunki weterynaryjne związane z produkcją i wprowadzaniem na rynek zwierząt, czyli rojów, sztucznych rojów bez plastrów (pakietów), odkładów (na plastrach) lub rodzin albo matek pszczelich, a także produktów spożywczych w postaci miodu, obnóży pyłkowych, pierzgi lub mleczka pszczelego.

Warto podkreślić, że zgłoszenie pasieki do rejestru prowadzonego przez Powiatowego Lekarza Weterynarii skutkuje nadaniem jej weterynaryjnego numeru identyfikacyjnego.

Należy także wiedzieć, że sprzedaż bezpośrednia produktów pszczelich (miód odwirowany lub wytłoczony, miód sekcyjny, miód w kawałkach plastra zalanych miodem, obnóza pyłkowe, obnóza pyłkowe w miodzie, pierzga w plastrach, pierzga w miodzie, mleczko pszczele w miodzie – w opakowaniach szczelnie zamkniętych, nie większych niż 10 litrów) wymaga opisanie tego we wniosku pszczelarza i wpisu danego gospodarstwa pasiecznego przez Powiatowego Lekarza Weterynarii na listę podmiotów prowadzących produkcję i sprzedaż bezpośrednią produktów pochodzenia zwierzęcego. Sprzedaż bezpośrednia może być prowadzona przez pszczelarza w punkcie sprzedaży urządzonej na terenie jego gospodarstwa lub ze środka transportu podczas kiermaszów i wystaw oraz na targowiskach i halach targowych, a także ze stoiska urządzonego i oznakowanego w punktach sprzedaży detalicznej, zlokalizowanych w macierzystym lub sąsiednim

województwie. W zgłoszeniu wskazujemy wszystkie miejsca sprzedaży, nie zapominając o internetowej formie promocji, która także podlega obowiązkowi zgłoszenia.

Obszar pasieczyska stacjonarnego powinien być oznaczony, zaś przy każdym wejściu powinna znajdować się tablica z napisem „Uwaga – pszczoły! Osobom nieupoważnionym wstęp wzbroniony”. Należy podać nazwisko właściciela pasieki wraz z numerem jego telefonu.

Pasieka wędrowna ustawiana jest zgodnie z warunkami zarządcy terenu. Przykład takiej regulacji zawierają: ustawa o lasach i jej przepisy wykonawcze, do umowy z nadleśnictwem włącznie. Na pożytkach należy zachować 500 m odległość między pasiekami. Zmniejszenie tej odległości jest możliwe wskutek uzgodnienia. Zabrania się wstawiania pasieki na locie pszczół pasieki pierwotnie ulokowanej.

Ze względu na zagrożenie ludzi i zwierząt na pożądlenie przez pszczoły, ustawienie uli winno służyć ograniczeniu zagrożenia, jakie jad pszczół stanowi dla osób na niego uczulonych.

Ponieważ właściciel zwierząt odpowiada za szkody spowodowane lub wyrządzone przez jego zwierzęta wymagany jest, aby:

- ule z pszczołami były ustawione co najmniej 10m od uczęszczanej drogi publicznej, budynków mieszkalnych, inwentarskich i gospodarczych, a także podwórza oraz ogrodu innego użytkownika, natomiast 50 m od autostrad i dróg szybkiego ruchu;
- ule z pszczołami ustawione w odległości 3-10 m od wskazanego wcześniej otoczenia (nie dotyczy autostrad i dróg szybkiego ruchu) były oddzielone stałą przeszkodą (parkan, mur, krzewy) o wysokości co najmniej 3 m, która spowoduje wznoszenie się wylatujących i powracających do ula pszczół nad pobliskim terenem (w terenie gęściej zabudowanym dobrym rozwiązaniem jest umieszczenie uli w budowli sytuującej otwory wylotowe na wysokości co najmniej 3 m nad powierzchnia terenu);
- od szkół, przychodni, domów opieki i temu podobnych obiektów użyteczności publicznej zachować bezpieczną odległość nie mniej niż 150 m;
- na obszarach o dużej gęstości zaludnienia użytkować pogłowie pszczół łagodnych, czyli charakteryzujących się obniżoną agresywnością wobec otoczenia;

- ubezpieczyć się od odpowiedzialności cywilnej pszczelarzy w ramach swojej organizacji pszczelarskiej, która negocjuje z ubezpieczycielami szczegółowe warunki ubezpieczenia grupowego i wybiera najkorzystniejszą ofertę.

Zaleca się, by zezwalając na lokalizację obiektów uciążliwych (np. stacje paliw płynnych, hurtownie środków chemicznych, nadajniki wysokiej częstotliwości) przestrzegać odległości 200 m od zarejestrowanych pasiek i w takiej odległości lokalizować pasieki.

Typowe dla pszczelarstwa zagadnienie przemieszczania rodzin pszczelich na poszczególne pożytki także wiąże się ze znajomością i przestrzeganiem przez pszczelarza określonych reguł. W celu ograniczenia możliwości rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych, rodziny pszczele przemieszczane poza granice powiatu muszą być zaopatrzone w świadectwo zdrowia wydane przez Powiatowego Lekarza Weterynarii, u którego pasieka zgłoszona jest do rejestru. Jednocześnie zamiar przywiezienia swojej pasieki do określonej miejscowości w innym powiecie należy wcześniej zgłosić do właściwego terytorialnie dla danej miejscowości Powiatowego Lekarza Weterynarii, który dysponuje informacją o ewentualnym zagrożeniu związanym z występowaniem choroby zakaźnej na jego obszarze działania. W razie istnienia na tym obszarze ognisk choroby zakaźnej podlegającej obowiązkowi zwalczania, przy zgłaszaniu zamiaru przywiezienia pasieki dowiemy się o zakazie przyjazdu. Wystąpienie choroby narazić może właściciela pasieki wędrowniej na problemy związane z obsługą pozostawionych rodzin pszczelich, a nawet może spowodować konieczność zniszczenia lub niekorzystnego sprzedania pasieki w miejscu jej czasowego postoju.

Oczywiście – kwestię przywiezienia i ustawienia swojej pasieki na pożytku należy także wcześniej uzgodnić z właścicielem plantacji i gruntu, na którym ule mają być ustawione (najlepiej dokonać tego w formie pisemnej), biorąc również pod uwagę informację właściciela plantacji o aktualnych i planowanych ustaleniach w tym zakresie dokonanych z innymi pszczelarzami, gdyż – odwrotnie niż jest to w przypadku właściciela sadu czy plantacji – nie leży w interesie żadnego z pszczelarzy dowożenie swoich rodzin pszczelich do plantacji przepszczelonych. Przewożenie swoich pszczół na pożytki w innym terenie, rodzić może także kwestię ograniczenia wielkości pożytku dostępnego w tej okolicy miejscowym pszczelarzom i z tego względu obok ustaleń z plantatorem, należy dokonać

rozeznania w zakresie liczby rodzin pszczelich użytkowanych w miejscowych pasiekach, aby postawieniem swojej pasieki nie powodować przepszczelenia terenu.

Nawiązanie w odpowiednim terminie kontaktów z właściwym ze względu na położenie danej plantacji Powiatowym Lekarzem Weterynarii jest także niezbędne z uwagi na konieczność uzyskania informacji, czy rodziny pszczele z innych pasiek przywiezione na tą samą czy sąsiednią plantację zostały u niego zgłoszone, czyli nie budzą żadnych wątpliwości w zakresie ich zdrowotności. W razie braku u miejscowego lekarza takich zgłoszeń zasadnym jest poprzez pisemne wystąpienie, spowodowanie podjęcia przez Powiatowego Lekarza Weterynarii odpowiednich kroków wyjaśniających oraz wydania stosownych decyzji.

W obrębie gospodarstwa pasiecznego powinny znajdować się:

- apteczka, w której znajdują się: woda utleniona, krople nasercowe, maść antyhistaminowa, wapno musujące, gaza, bandaż, przylepce, opaski i rękawiczki;
- wydzielone miejsce do składowania środków dezynfekcyjnych (np. spirytus, soda kaustyczna, wapno palone, mleko wapienne niezbędnych do przeprowadzenia doraźnej dezynfekcji sprzętu i terenu pasieczyska. Miejsce to powinno być zabezpieczone przed dostępem osób niepowołanych. Może to być np. metalowa szafa zamykana na klucz;
- miejsce zapewniające właściwe warunki do przetrzymywania leczniczych produktów weterynaryjnych, zabezpieczone przed dostępem osób niepowołanych (np. oznakowana apteczka weterynaryjna zamykana na klucz);
- odzież i obuwie przeznaczone do użycia wyłącznie w gospodarstwie pasiecznym (wygodnie jest umieścić je w jednym przedziale dwuczęściowej szafy ubraniowej, której drugi przedział posłuży do przechowywania odzieży używanej poza gospodarstwem).

W zależności od liczby posiadanych rodzin pszczelich w każdym gospodarstwie pasiecznym koniecznym jest urządzenie pomieszczeń technologicznych (pracowni) oraz stosownych do potrzeb powierzchni magazynowych.

Podstawowy zakres prac związanych z bieżącą obsługą posiadanych rodzin pszczelich wiąże się z koniecznym użytkowaniem właściwie urządzonej i wyposażonej podręcznej pracowni pasiecznej. W niej wykonywane są m.in. takie prace jak:

- wtapianie węzy do ramek (w razie konieczności także wcześniejsze wykonanie nowych ramek i naciąganie drutu)
- sortowanie plastrów wycofanych z gniazd przed zimowłą, wycinanie plastrów do przetopu z ramek przeznaczonych do wymiany

W pomieszczeniu w pobliżu pasieki wykonuje się specjalistyczne czynności, takie jak:

- przekładanie do miseczek larw hodowlanych przy wychowie matek
- znakowanie matek pszczelich itd.

Przewidzieć należy miejsce na przechowywanie podstawowego sprzętu i wyposażenia związanego ze standardową obsługą rodzin pszczelich w trakcie sezonu (ubranie, obuwie, fartuch i kapelusze ochronne, wózek pasieczny, transportówki, skrzynka pasieczna z dłutem, podkurzaczem, skrobakiem, zmiotką itd.).

Przechowywanie zapasowych uli i ich wyposażenia oraz korpusów, a także zapasowych ramek i zapasów paszy dla pszczół należy prowadzić w sposób zabezpieczający przed dostępem owadów i gryzoni. Powierzchnia i liczba pomieszczeń magazynowych związane są bezpośrednio z istniejącymi potrzebami, czyli wielkością danej pasieki, ale również wynikają one z użytkowanego typu ula i systemu prowadzonej gospodarki pasiecznej.

Wymagania funkcjonalne i higieniczne musi spełniać tzw. miodowa pracownia pasieczna, wykorzystywana jako pomieszczenie do:

- przeprowadzania miodobrania
- dosuszania i doraźnego przechowywania pozyskanych obnóży pyłkowych
- pozyskiwania propolisu
- przechowywania i rozlewania miodu z odstojników do opakowań jednostkowych.

Tradycyjne pozyskiwanie produktów pszczelich może odbywać się także w wędrownych pawilonach, wozach pasiecznych, dostosowanych przyczepach i namiotach.

Niezależnie od sposobu organizacji, zawsze obowiązuje bezwzględne zabezpieczenie przed owadami i gryzoniami. Miodobranie należy rozpoczynać i kończyć czyszczeniem i myciem wykorzystywanych urządzeń i sprzętów, połączonym ze sprzątnięciem całego

pomieszczenia oraz myciem podłogi. Aby umożliwić dokładne utrzymywanie czystości, najlepiej gdy podłoga i ściany pracowni miodowej mają gładką i nienasiąkliwą powierzchnię. W czasie pracy musi być zapewniona możliwość bieżącego mycia rąk w czystej wodzie i ich osuszania.

Mając na względzie bezpośredni kontakt z żywnością, pszczelarz i inne osoby pracujące w pracowni miodowej podczas miodobrania, a także przy rozlewaniu miodu do opakowań detalicznych winni posiadać aktualne zaświadczenia potwierdzające dopuszczenie ich, w wyniku przeprowadzonych badań lekarskich, do takiej pracy. Pszczelarz winien również posiadać niezbędną wiedzę objętą programem kursu podstawowego z zakresu pszczelarstwa kwalifikowanego.

Ze względów higieniczno-sanitarnych (higiena rąk pszczelarza oraz utrzymanie w czystości urządzeń pasiecznych) jak i z uwagi na potrzeby żywieniowe pszczół, istotnym zagadnieniem w każdej pasiece jest użytkowanie czystej wody. Pomieszczenia użytkowe w domach mieszkalnych, których przygotowuje się żywność do spożycia (kuchnie), mogą być przeznaczone do wykonywania czynności pszczelarskich takich jak: rozlew miodu, pakowanie pyłku i pierzgi pod warunkiem, że podczas tych czynności nie mogą być wykonywane inne czynności – np. gotowanie zup, smażenie mięs itp.

Bardzo bliskie powiązanie pszczół ze środowiskiem, w którym żyją, jest dla pszczelarzy oczywistym zobowiązaniem do ochrony, a także wzbogacania otaczającego ich świata roślin i zwierząt. Organizacje pszczelarskie bardzo często zapewniają swoim członkom zbiorowe zaopatrzenie w poszukiwane sadzonki i nasiona. Dzięki temu właściciele poszczególnych pasiek w szerokim zakresie podejmują nasadzenia drzew i krzewów wzbogacających zasoby nektaru i pyłku w ich okolicy. Równoległe z tym trudem pszczelarze na co dzień pamiętają o tym, aby w związku ze swoją pracą przy pszczołach nie obciążać środowiska przyrodniczego ewentualnymi odpadami.

II. GOSPODARKA PASIECZNA

Przyjęty system gospodarowania winien zapewniać właściwe warunki bytowania i rozwoju rodzin pszczelich, a przede wszystkim służyć utrzymaniu dobrego stanu zdrowia pszczół i uzyskiwaniu wysokiej jakości produktów pszczelich. W tym celu użytkowane

ule muszą w możliwie największym stopniu spełniać wymogi związane z biologią rodziny pszczelej, a także nie powinny wprowadzać do przestrzeni zajmowanej przez pszczoły elementów i substancji okresowo lub na stałe naruszających korzystny dla pszczół i pszczelarza dobrostan rodziny pszczelej. Z tego względu bardzo istotnym jest stosowanie do budowy uli właściwych materiałów, używanie do konserwowania uli materiałów nieszkodliwych dla pszczół. Również używanie podkurzacza wymaga zarówno stosowania naturalnego próchna lub mieszanki stanowiącej kompozycję wysuszonych pędów, liści i kwiatostanów wybranych roślin jak i ograniczonego wprowadzania dymu do gniazda, gdyż nie tylko poskramia on agresywne zachowania pszczół, lecz także na długie godziny zakłóca naturalny rytm życia i pracy rodziny pszczelej, a liczne składniki dymu mogą niekorzystnie wpłynąć na smak i aromat pozyskiwanych produktów. Absolutnie nie należy wdmuchiwać do ula popiołu! Mając na uwadze komfort oraz efektywność pracy pszczelarza, dobrostan pszczół i jakość pozyskiwanych produktów pszczelich, zasadnym jest szerokie wprowadzenie do każdej pasieki matek pszczelich z linii selekcyjowanych na wzmocnienie cechy łagodności.

Ponieważ jednak wzrósł szkodliwy nacisk środowiska zewnętrznego, zmienianego nowymi technologiami, objawiają się śmiertelne skutki wieloczynnikowych chorób – wielką rolę odgrywa podnoszenie żywotności pszczół (odporność na choroby, zachowanie higieniczne).

Z przyczyn zdrowotnych i higienicznych, a także w celu zapewnienia najwyższej jakości pozyskiwanych produktów pszczelich koniecznym jest prowadzenie intensywnej wymiany plastrów w całej pasiece. Za regułę należy przyjąć takie sterownie układem gniazda i miodni, aby do miodni nie trafiały plastry gniazdowe, na których jesienią przebywały pszczoły poddawane chemicznym zabiegom zwalczania warrozy. Praktycznym aspektem realizacji tej zasady jest znakowanie farbą lub kolorowymi pinezkami przed wiosennym przeglądem wszystkich ramek znajdujących się w prezimowanych rodzinach, co pozwala od początku aktywnego sezonu pasiecznego konsekwentnie wycofywać je z uli i przeznaczać do przetopienia. Najczystszy wosk (z odsklepów, ramek pracy, pułapek trutowych, z zabudowy dziewiczej) przeznacza się na węzę i dla przetwórstwa farmaceutycznego. Wosk najbardziej obciążony – na ozdoby, z których spalania klient nie będzie wdychał aromatu.

Przyjazne dla środowiska, praktyczne i oszczędne jest stosowanie wysokowydajnych topiarek słonecznych oraz topiarek parowych (szczelne, dobrze izolowane, o niezbyt obszernej kubaturze, obrotowe).

Ważnym jest, aby pozostałości zapasów zimowych były w pełni zużyte na potrzeby rozwijającej się rodziny pszczelej, czyli nie dostały się podczas miodobrania do pozyskanego miodu. Sprzyja temu prowadzone w okresie wiosennego rozwoju rodzin nasilone odsklepienie zimowych zapasów. Jeśli trzeba, na pasieczysku urządza się zabezpieczenie przed wiatrami i zanieczyszczeniem poidło z czystą wodą.

III. UTRZYMANIE ZDROWOTNOŚCI PSZCZÓŁ

Coraz trudniejsze warunki środowiska, w którym życie rodziny pszczelej jest ściśle związane, zobowiązują każdego pszczelarza do szczególnej dbałości o trwale utrzymywanie właściwej kondycji użytkowanych rodzin pszczelich. Tak rozumiana profilaktyka wymaga wzbogacania każdego zabiegu pasiecznego w stałe elementy higieniczne oraz wnikliwej obserwacji nasilenia w poszczególnych rodzinach pszczelich zachowań służących ograniczeniu i eliminacji pojawiających się czynników chorobotwórczych. Kwalifikowanie do dalszego użytkowania i rozmnażania rodzin, w których robotnice szybko rozpoznają wczesną fazę chorób czerwiu i usuwają już w tym etapie pojawiające się zagrożenie dla zdrowia, bytu i produktywności rodziny pszczelej, to zadanie, któremu mogą podołać nieliczni pszczelarze. Z tego względu pszczelarze powinni w tym zakresie pomóc sobie korzystając z zakupu kwalifikowanego materiału hodowlanego, selekcionowanego w kierunku przejawiania nasilonych zachowań higienicznych.

Podejmowanie przez niektóre gospodarstwa pasieczne produkcji rodzin pszczelich, odkładów i pakietów celem zaopatrywania w nie innych pszczelarzy, wiąże się ze szczególnym wzrostem zagrożenia w zakresie rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych. Z tego względu takie pasieki i pasieki hodowlane winny być co roku, w miesiącu kwietniu, objęte obowiązkowym badaniem zapasów zimowych w kierunku zgnilca amerykańskiego.

Ważnym warunkiem uzyskiwania pełnowartościowego miodu i innych produktów pszczelich jest takie postępowanie, które pozwoli uniknąć obecności w nich pozostałości środków stosowanych w leczeniu pszczół.

Główne zasady postępowania w tym zakresie są następujące:

- nie podawać rodzinom pszczelim żadnych środków leczniczych, jeśli czerw i pszczoły są zdrowe
- w pierwszym rzędzie stosować biologiczne metody zwalczania chorób
- w razie konieczności do leczenia pszczół stosować jedynie leki zaordynowane przez lekarza weterynarii
- stosować leki wyłącznie w zaleconych dawkach oraz w okresach kiedy rodziny pszczele nie gromadzą nektaru, aby uniknąć dostania się pozostałości leków do miodu wirowanego później z tych rodzin
- w razie wskazanej przez lekarza konieczności leczenia pszczół w okresie obfitego napływu wziątku, bezwzględnie zadbać o usunięcie po zakończeniu leczenia z wszystkich ramek całego zapasu pokarmu (także powstałego ze zgromadzenia syropu ze środkiem leczniczym podawanego pszczołom w trakcie kuracji) celem zniszczenia go lub wykorzystania w pasiece przez pszczoły wyłączone z produkcji miodu, np. poprzez podkarmianie nim rozwijających się odkładów albo rodzin użytkowanych przy wychowie matek pszczelich w okresie braku naturalnego pożytku. W przypadku leczenia kiślicy, zgnilca amerykańskiego lub grzybicy złożony w plastrach syrop z pozostałością leku należy bezwzględnie zniszczyć i nie poddawać go innym rodzinom, gdyż może to spowodować rozprzestrzenienie się choroby. Miód pochodzący z rodzin wyleczonych w danym sezonie ze zgnilca można ewentualnie zużyć do wypieków, produkcji napojów chłodzących lub innych celów spożywczych wykluczających nalatywanie pszczół do pozostawionych resztek tego miodu.

W związku z koniecznością zwalczania warrozy oraz wykonywania w razie potrzeby innych zabiegów leczniczych, w każdej pasiece powinna być prowadzona i przechowywana dokumentacja leczenia zwierząt w postaci książki leczenia zwierząt.

Mając na względzie konieczność zwalczania pasożyta varroa destructor także w następnych latach oraz zdolność tego pasożyta do dostosowywania się do tej sytuacji

poprzez wykształcanie oporności na stosowane leki, każdy pszczelarz – poprzez współdziałanie organizacji pszczelarskich ze służbą weterynaryjną – ma obowiązek włączać się do realizacji ustalonych dla danego obszaru programów zwalczania warrozy, przez zastosowanie zabiegów w podanych terminach i ściśle wskazanych leków.

Jednolite postępowanie w tym zakresie wszystkich pszczelarzy na danym terenie umożliwia uzyskiwanie wysokiej skuteczności leczenia oraz pozwala unikać zwiększania dawek leku i wprowadzania do użycia coraz to nowszych specyfików zagrażających obniżeniem jakości pozyskiwanych produktów.

Dokumenty potwierdzające zaordynowanie przez lekarza weterynarii zastosowanego leku należy przechowywać przez okres 3 lat (5 lat jeśli skorzystano ze wsparcia publicznego, także w przypadku zakończenia prowadzenia pasieki i wycofania jej z rejestru prowadzonego przez powiatowego lekarza weterynarii).

IV. UZYSKIWANIE WYSOKIEJ JAKOŚCI PRODUKTÓW PSZCZELICH

Mimo, iż 85-90% pożytków z pracy pszczół stanowi wartość zwyżki w zakresie wielkości i jakości plonów uzyskiwanych w rolnictwie, ogrodnictwie, sadownictwie i leśnictwie, to w polskich warunkach rzeczywisty przychód pszczelarza stanowi najczęściej wyłącznie wartość pozyskiwanych produktów pszczelich, która winna mu z nadwyżką zrekompensować poniesione nakłady. W tej sytuacji kształtowanie najwyższej jakości produktów pozyskiwanych od pszczół, stanowi podstawowy wyznacznik właściwego funkcjonowania pasieki.

W pierwszym rzędzie czynnikiem decydującym o tym, jaka będzie wartość tego, co pszczoły przyniosą do swojego ula jest jakość otaczającej pasiekę środowiska przyrodniczego. Dlatego zdecydowanie niecelowym jest sytuowanie pasieki w obszarach silnie zdegradowanych przez działalność przemysłową człowieka oraz w rejonach bardzo intensywnych upraw rolniczych i ogrodniczych. Gdyby nawet założyć, że pszczelarz ani inny konsument nie będzie spożywał zapasów zgromadzonych przez pszczoły, to na takich obszarach należy się liczyć ze znaczącymi problemami

w utrzymaniu zdrowotności i żywotności pszczół, co tym bardziej winno powstrzymywać miłośników pszczół od realizacji zamiaru prowadzenia pasieki w tym terenie.

Chociaż prawnie ustalone są jedynie wymogi dotyczące pasiek prowadzących produkcję metodami ekologicznymi (szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenie Rady WE nr 834/2007) oraz deklarowanego przestrzegania metod pozyskiwania miodów zarejestrowanych jako produkty tradycyjne, to jednak właściciel każdej pasieki dbający o swój dobry wizerunek w oczach konsumentów również zatroszczy się o wykonanie właściwych badań i okazywanie wyników dotyczących jakości produktów. Miód powinien być przechowywany w miejscu ciemnym, chłodnym i suchym.

Najkorzystniej jest lokalizować pasieki produkcyjne na obszarach o dużej obfitości i wydajności roślin pożytkowych.

Ponieważ taki stan jest charakterystyczny dla rejonów o zasobnych rodzajach gleby, dlatego wówczas trzeba się poważnie liczyć z zagrożeniem powodowanym przez intensywne metody gospodarki rolniczej, związane z dużą chemizacją środowiska wskutek prowadzonych zabiegów chemicznego zwalczania chwastów oraz chorób i szkodników roślin.

Na szczęście dla pszczelarzy rolnictwo polskie wyróżnia się stosunkowo niskim wskaźnikiem zużycia nawozów sztucznych oraz środków chemicznej ochrony roślin. Stąd ten rodzaj zagrożenia dla życia pszczół i jakości produktów pszczelich nie stanowi u nas obecnie powszechnego problemu.

Tym niemniej w zasięgu lotu swoich pszczół każdy pszczelarz winien śledzić bieżący układ pożytków, a w przypadku występowania znaczących powierzchni intensywnych upraw sadowniczych i polowych nawiązywać kontakt z właścicielami pól, celem wyprzedzającego poznania terminów koniecznych zabiegów ochronnych oraz rodzaju środków planowanych do zastosowania. Aby uniknąć nieprzewidzianych wcześniej sytuacji, regułą jest coroczne zgłaszanie w lutym przez pszczelarzy w urzędzie gminy właściwym dla miejsca stacjonowania pasieki: jej usytuowania i wielkości oraz własnego adresu zamieszkania, a także adresu kontaktowego i telefonu. W ten sposób urząd gminy ma możliwość przekazania danych kontaktowych zainteresowanym właścicielom i użytkownikom gruntów, którzy z odpowiednim wyprzedzeniem winni współpracować

z okolicznymi pszczelarzami na etapie planowania i przeprowadzania zabiegów agrochemicznych na swoich plantacjach celem uniknięcia powodowania strat w pasiekach i ponoszenia kosztów ich rekompensaty.

Istotny zakres starań o wysoką jakość produktów pszczelich wiąże się bezpośrednio z dobrze przemyślaną i zorganizowaną pracą pszczelarza przy swoich pszczołach. Prawidłowe użytkowanie właściwie wybudowanej pracowni miodowej zapewnia podstawowy poziom warunków higienicznych, jednak niemniej ważnym jest rodzaj wyposażenia takiej pracowni, a szczególnie użytkowana miodarka oraz cedzidła, odstojniki, pojemniki do kremowania miodu itp., które winny być wykonane z materiałów dopuszczonych do kontaktu z żywnością.

Ponieważ pszczelarz może wprowadzić do sprzedaży jedynie miód spełniający określone wymagania jakościowe, warto wskazać, że oferowanie konsumentom miodu w opakowaniach detalicznych z reguły wiąże się z koniecznością upłynnienia skrzystalizowanego wcześniej produktu. Proces rekrystalizacji miodu wymaga ścisłego utrzymania poziomu temperatury, jaką może osiągać podgrzewany miód (nie powinna przekraczać 42 st.C).

Zdekrystalizowany miód przed rozlaniem do opakowań detalicznych podlega obowiązkowo procesowi cedzenia, który ma zapobiec obecności w produkcie handlowym wtórnych zanieczyszczeń fizycznych.

Bardziej bezpieczne dla zachowania wysokiej jakości miodów, ale także bardzo korzystne dla jego konsumentów ze względów użytkowych jest kremowanie miodów, czyli uzyskiwanie wygodnej smarowalności produktu poprzez nadanie luźnej struktury krystalizującym lub skrzystalizowanym miodom.

Wprowadzanie miodu i innych produktów pszczelich do handlu detalicznego może wymagać uzyskania przez ich producentów świadectwa jakości handlowej wydanego na ich koszt, po przeprowadzeniu wymaganych badań przez Wojewódzki Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno – Spożywczych.

Bardzo prostym a jednocześnie ważnym dla pszczelarzy i konsumentów wyróżnikiem gwarantującym krajowe pochodzenie miodu jest stosowanie banderoli PZP.